

מסוה של משה – ושלנו

hochstein@hadar.org – הרב אביטל הוכשטיין

דבר תורה לציון חודש הגאווה 2021

א. "כי קרן עור פניו"

דמיינו לעצמכם את המתח וההתרגשות שחשו בני ישראל בעומדם למרגלות הר סיני. אני רוצה לכוון אותנו להתרגשות הזו בפעם השנייה שהיא גואה. משה כבר עלה פעם אחת, הוא כבר נכח במעלה ההר עטוף קולות ברקים וענן, והמפגש עם רדתו היה כשלון: עגל ושבר. הלוחות נותצו על ידי משה, תהליך העברת התורה אולי לא הושלם. אני משערת שמשה ובני ישראל מרגישים בשלב הזה שהברית לא ממש נכרתה.

והנה סבב ב', המתח וההתרגשות בשיאם, האם הפעם המפגש יצליח?

משה מגיע, נראה, מתקדם – אני מניחה- אט אט מתוך האש, והקולות, והענן, מחזיק את הלוחות, את הברית, – ו - הוא נראה מפחיד!

כך מתארים הפסוקים את מראה משה ואת תגובת בני ישראל:

שמות לד, כ"ט-ל'

²⁹וַיְהִי בְּרִדַּת מֹשֶׁה מֵהָרָא שִׁינִי וְשִׁנֵּי לַחַת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרִדַּתוֹ מִן הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֹתוֹ: ³⁰וַיֵּרָא אֶהָרֶן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיֵּרָא מִגִּשְׁתֵּי אֱלֹהֵי:

הם רואים והם מפחדים! בני ישראל כולם, ואפילו אחיו של משה, אהרן, רואה וירא. עור פניו השונה של משה מעורר פחד, פחד שמביא להתרחקות. "וַיֵּרְאוּ מִגִּשְׁתֵּי אֱלֹהִים". מראהו הייחודי, השונה, של משה קשור בפחד של האנשים אשר גורם להם להתרחק ממנו. שוני – פחד – ריחוק. "וַיֵּרְאוּ מִגִּשְׁתֵּי".

ייחוד מראהו של משה מתואר בפסוק במילים: "וְהָיָה קֶרֶן עֹר פָּנָיו". האם מדובר בקרינה מעין זוהר כקרני השמש או בקרניים כקרני חיה ממש?¹

ב. "ויתן על פניו מסוה"

בין אם פניו קורנות כקרני השמש ובין אם אלו קרני חיה – הרי שלאור הפחד וההתרחקות שמלווים אותם, חייב משה למצוא דרך להתמודד. ולמשה פתרון פשוט והגיוני: "וַיֵּתֶן עַל-פָּנָיו מַסְוָה". הוא שם על פניו כיסוי כפי שגם מסבירים הפרשנים.

למשה ברור כי האחריות להתמודדות עם הפחד של אהרן ואחיו ובני ישראל כולם היא עליו, על משה. ישראל הם אלו שמפחדים, אהרן ירא, אולם, משה הוא זה שצריך להסתתר, להיכנס לארון, לכסות פניו. שובר לב לחשוב שבשביל להתנהל עם אנשים צריך משה לחבוש מסוה, להסתיר מימדים מעצמו וזאת בגלל חולשתם הם.

ג. "יסיר את המסוה... ישיב את המסוה"

תיאור הפסוקים את השימוש של משה במסוה מבלבל, וקשה להבין מתי שם משה על פניו מסוה ומתי הוא יוצא ומסיר אותו:

¹ אנו יודעים שהייתה מסורת של אנשים שעטו קרניים – או שדמיינו עצמם כבעלי קרניים – לפני כ-15,000 שנה. המוטיבציה הייתה אמצעי ביטוי לשאיפה לריבוי של חיות שכאלו ושליטה עליהן – שכן אלו היו חיות שבני אדם היו תלויים בהן לקיומם. גם בתנ"ך המילה לקרניים מופיעה על פי רוב כקרני חיה. ואכן כך דמיין הפסל מיכלאנג'לו את משה האוחז בלוחות בעוד פניו קורנות.

שמות לד, ל"ג-ל"ה

³³ וַיִּכַּל מֹשֶׁה מַדְבַּר אֲתָם וַיִּתֵּן עַל-פָּנָיו מַסְוֶה: ³⁴ וַיִּבְבֵּא מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לֵדַבֵּר אֵתוֹ יִסִּיר אֶת-הַמָּסוֹה
עַד-צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וַדְּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יֵצְאוּ: ³⁵ וַרְאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-פָּנָיו מֹשֶׁה כִּי קָרָן עוֹר פָּנָיו
מֹשֶׁה וַהֲשִׁיב מֹשֶׁה אֶת-הַמָּסוֹה עַל-פָּנָיו עַד-בָּאוֹ לִדְבַר אֲתוֹ:

האם בעומדו לפני בני ישראל עומד משה עם מסווה (כפי שמתואר למשל בפסוק ל"ד) או בלעדיו (כפי שנאמר בפסוק ל"ה)?

ה"כלי יקר", בניסיון ראשוני להתמודד עם בלבול זה, הופך את המסווה לתכונת אופי של משה:

כלי יקר על שמות לד, ל"ג

ויתן על פניו מסווה. לפי שהיו הכל מסתכלין בו ומשה היה עניו גדול וביישן, והיה מתבייש על שמסתכלין בקירון עור פניו, כי כך היא המדה בכל מי שהוא ביישן ע"כ נתן על פניו מסווה...

עולה מכאן תובנה מרתקת אודות נפש האדם. כשמשדרים לי באופן ישיר או עקיף שיש בי דבר מה מפחיד, הדבר עלול לגרום לי להסתיר דבר אודות עצמי – אני עשויה להתכסות ולמצוא עצמי מתביישת, נושאת בושה. כלומר קרינת עורו הייחודית של משה, מביאה לפחד, שמביא להסתרה. הסתרה מטבעה מהווה ומשמרת ריחוק – ריחוק מהסביבה, ואף ריחוק מעצמי.

הנצי"ב מוולוז'ין, בעל פירוש 'העמק דבר', מציע פתרון אחר לבלבול לכאורה בפסוקים:

העמק דבר על שמות ל"ד:לד

...דבעת דבר עם ה' הסיר את המסווה לגמרי ותיכף בצאתו נתן את המסווה על ראשו אלא שקיפל את המסווה למעלה למען כשידבר עמם הלכות יראו בפניו... וברגע שכלה לדבר הוריד את המסווה שעל ראשו על פניו.

מול אלוקים בעת דיאלוג, בשליחות אלוקים בעת שותפות יש יכולת לחשוף, להיחשף, להכיל. מדוע? ומה המשמעות של העובדה שמול אלוקים אפשר לעמוד בלי מסכות?

משה לא צריך להסתיר חלקים מעצמו בעומדו לפני בורא עולם משום שייחודו הוא הוא משמעות היותו נברא בצלם אלוהים. אני תוהה אם לפעמים אנו מתבלבלים בטיב מערכת היחסים בין שוויון לבין ייחוד, או שאנו לא תמיד זהירים מספיק ביחס למשמעות של שוויון. שכן שוויון אין משמעו דמיון, העובדה שכל בני האדם שווים איננה תוצר של דמיון זה לזה – אלא להפך, צלם אלוהים שבעולם מתרבה ומתעצם בגיוון שבינינו.

וכשאנו מתגברים על האינטואיציה שלנו לפחד מהשוני שבינינו – ממי שפניו קורנות באור אחר, כשאנו מתגברים על האינטואיציה להסתיר את עורינו ואת אורינו היחודיים, או אז אנו צועדים צעד קטן לקראת ההזדמנות לחקות את האל, ללכת בדרכיו במלוא מובן המילה. כשאנו מדברים באופן זה אנו שותפים בבניית קהילה בה יש מקום לפרוח כצלם אלוהים, קהילה בה אין צורך לשים מסווים ומסכות. כשאנו מתגברים על היראה שנוצרת מראיית קרניים וקרנה ותחתיה רואים את מי שעומד מולנו – משה באשר הוא – או אז אנו זוכים להיות חלק ממי שרואים: "וַיֵּרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה..." (שמות לד, לה).

ד. מ"וראו מגשת" אל "וישובו אליו"

ויש מקום לשים לב לנקודה נוספת, מה שמאפשר למשה להוריד את המסווה הוא דיבור:

³¹ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים מֹשֶׁה וַיֵּשְׁבוּ אֵלָיו אֶהְרֶן וְכָל הַנָּשָׂאִים בְּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם: ³² וְאַחֲרַי כֵּן נִגְשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּצִיאוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֲתָם בְּהַר סִינַי: ³³ וַיַּכֵּל מֹשֶׁה מִדְּבַר אֲתָם וַיֵּתֵן עַל פְּנֵי מִסְוָה:

אמנם גילוי מקשה לעיתים על קשר – הרי כשקרנו פניו של משה, לא העיזו בני אדם לגשת אליו, ואולם ברור שגם מסווה וכיסוי אינם מאפשרים מפגש. מה שבסופו של דבר מאפשר למשה להיפגש עם בני ישראל ללא מסווה הוא דיבור. בדיבור יש שיחה, קול, תוכן, הזדמנות למפגש, למפגש שבו שני הצדדים.

כך במקום שוני – פחד – ריחוק ניצטר תהליך אחר: שוני – דיבור – מגוון – קהילה.